

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex
maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis
opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè
explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetiis, 1647

De Offertorio vsque ad Canonem. 7.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

De Offert. & alijs, vsque ad Canonem. 105

porale pro initio sacrificij: quia & Christus non nisi post incarnationem redemptioni per passionem operam dedit. *Rubens lib. 2. cap. 45.*

8 Si quandoque Celebrans cantat Missam sine Diacono, & Subdiacono, Epistolam cantat in loco consueto aliquis Lector superpelliceo indutus, qui in fine non osculatur manum Celebrantis; Euangelium autem cantat ipse Celebrans ad cornu Euangelij, qui & in fine Missæ cantat, *Ite missa est*; vel, *Benedicamus Domine*, aut, *Requiescant in pace*, pro temporis diuersitate.

Antequam definiretur, quod Subdiaconatus esset Ordo Sacer, cantabat Epistolam Lector, vt colligitur ex *Clem. lib. 8. Const. c. 28. & Conc. Carthag. 4. c. 8. & c. lector. dist. 23. lege Io. Langhecrucium in Spec. Canonicorum libr. 6. c. 8.* adde præ-

terea, quod in hac eadem Missa celebrans dicit *Kyrie*, in cornu Epistolæ, vt in alijs solemnijs. item, *Humiliate capita*, sed versus altare, vt dicitur in *Rub. propria Fer. 4. Cinerum.*

De Offertorio, & alijs, vsque ad Canonem. VII.

1 DICTO Symbolo, vel, si non sit dicendum post Euangelium Celebrans osculatur Altare in medio, & iunctis manibus ante pectus, ibidem à manu sinistra ad dextram (vt dictum est supra) vertit se ad populum extendens ac iungens manus dicit, *Dominus vobiscum*, & iunctis manibus reuertitur per eandem viam ad medium Altaris, vbi extendens & iungens manus, caputque Cruci inclinans, dicit, *Oremus*, tum iunctis, vt prius, manibus & dicit, *Offertorium*: & omnia quæ vsque ad finem Missæ in medio Altaris dicenda sunt, dicit ibidem stans versus ad Altare, nisi vbi aliter ordinatur.

Hæc eadem & quæ sequuntur ad finem vsque, Missæ priuatæ, sunt ferè verba ipsius Burchardi, vt initio diximus.

f Dicit Offertorium, Lege tit. 12. supra num. 1. in prima part. pag. 33.

2 DICTO Offertorio, & discooperit Calicem, & u ad cornu Epistolæ sistit, & manu dextra amouet paruam pallam desuper Hostiam, accipit x Patenam cum Hostia, & ambabus manibus vsque ad pectus eam eleuatam tenens, oculis ad Deum eleuatis, & statim demissis dicit, *Suscipe sancte Pater*, &c.

t Discooperit. Velù plicatur a Ministro, & deponitur prope Tabellam Secretarū ab eadem parte Altaris vbi Calix, ne super Corporale, aut extra illud remaneat non plicatum; quod cum neque à Sacerdote plicari conuenire videatur, plicetur à Ministro: & est ritus laudabilior. idem, explicato manutergio, in eadem parte collocabit ibidē pelniculam cū viceolis.

u Ad cornu Epistolæ. Nullum mysteriū: sed quia ibi sunt ampulæ vini, & aquæ.

x Patenam cum Hostia. dicitur Hostia, quia est materia ad Sacrificium, & Hostiam. Item Hostia, quæ ante hostium pugnam offerebatur, *Gemma libr. 1. cap. 98.*

Panis est, quia Christus dedit se vti panem viuum, *Ioan. 6.* Ex frumento est, cui comparauit se Christus: *nisi granum frumenti, Ioan. 12.* sine frumento, id est, sine peccato, & ex prima institutione in azymis, *Gemma libr. 1. capit. 31.* mundissima debet esse, ex Decreto Aniceti apud Burchard. libro 5. capit. 29. in modica quantitate, ex Decreto Alexand. Papæ dicentis: quanto paucior, tanto potior, *Radulph. propof. 23.* in modum denarij cum imagine Christi, seu literarum, nominis Christi, quia traditus est, & venditus triginta denarijs; & est verus denarius laborantibus. in vinea Domini,

mini, quo etiam reparatur in nobis imago Dei, *Gemma ibidem cap. 35.* formæ rotundæ, ex *Epiph. in Ancor.* integra debet esse, ob Christi integritatem ex *Concil. Coyacensi cap. 3.* vocatur oblationis Corona à *S. Gregor. 4. dial. 55.* quasi Orbis, ad significandum Christum, qui est Alpha, & Omega, Dominus Orbis, *Durand lib. 4. cap. 30.* & in rotunditate Hostiæ, Patenæ, & Calicis intellige sacrificij nostri perpetuitatem vsque ad finem mundi. Figuram habet Hostia in altera tantum parte; quia Christus Deus, & ho-

mo est; vt Deus figura caret. notat *Humber. Card. in dis. contra Græcos:* Romanâ Ecclesiam in pane, aqua, & igne præparato sacrificare tres substantias in Christo, carnem, animam, deitatem. Imago vero Crucis in Hostia deducitur à *Baronio anno 58. ex lib. 1. dial. Sancti Gregor. cap. 11.* & ex Romanorum vsu, qui panem coquebant quadrifida incisione in formam Crucis decussatam ex quo laudabilior est imago Crucifixi tantum in Hostia, quam aliud quicquam.

- 3 *Si fuerint alia Hostia non super Patenam, sed super Corporale, vel in alio Calice seu vase pro Communionem populi consecranda, Calicem illum, seu vas y dextra discooperit, & intentionem suam etiam ad illas offerendas & consecrandas dirigens, dicit vt supra, Suscipe, &c. vt in Ordine Missæ. Quo dicto, Patenam vtraque manu tenens, cum ea z facit signum Crucis super Corporale, & deponit Hostiam a circa medium anterioris partis Corporalis ante se, & Patenam ad manum dexteram aliquantulum b subtus Corporale, quam exterso Calice, vt dicitur, cooperit purificatorio. Si autem adsit vas, seu Calix cum alijs Hostijs, ipsum cooperit alia Patena, vel Palla.*

y *Dextera discooperit.* Nimirum antequam accipiat Patenam cum Hostia, & collocat Pixidem in medio Corporalis inter locum Calicis, & Tabellam Secretarum, vt dictum est supra *tit. 2. numer. 3. pag. 84.* & sicuti non potest commodè, ita non est necesse, vt Sacerdos eam eleuet sub prætextu oblationis, sed ad eam tantum intentionem dirigat.

z *Facit signum Crucis.* De hoc ritu, & alijs signis Crucis sequentibus in Oblatione docet *Innocent. III. libro 2. capit. 58.* ea nempe fieri, vt per Crucis virtutem, omnis conatus Diaboli effugiat, ne contra Sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo præualeat; quod semel dixisse suf-

ficiat. fortè ritus fluxit ab Hebræis, qui in eleuatione Hostiæ versus cælum, terram, antrorsum, & retrorsum eam mouebant, ex *Lyr. in Leuc. cap. 7. & Burgenf. ib.*

a *Circa medium anterioris partis.* Deponitur Hostia super Aram, vbi est Crux cum Chrismate ab Episcopo facta, quasi Corpus Christi Cruci ibidem sit affigendum, *Gemma lib. 1. cap. 98.* de hoc ritu testatur *Durand.* communiter seruato, sed non Romæ, *libro 4. cap. 30. vide infra num. 5.*

b *Subtus Corporale.* Habet *Microlog. cap. 10.* ob mysteria infra declaranda in Patenæ inuolutione, quæ fit cum Velo longo in Missa solemnè.

- 4 *Deinde in cornu Epistolæ accipit Calicem, purificatorio extergit, & sinistra tenens illius nodum, accipit ampullam vini c de manu ministri, (qui osculatur ipsam ampullam, non autem manum Celebrantis) & ponit vinum in Calicem. Deinde eodem modo tenens Calicem, producit signum Crucis e super ampullam aque, & dicit, Deus qui humane substantiæ, & infundens sparium aque in Calice prosequitur, Da nobis per huius aque & vini mysterium, &c. Si vero celebrat pro Defunctis, g non facit signum Crucis super aquam, sed imponit absque benedictione, dicens Orationem, vt supra.*

* c De

* c *De manu Ministri.* Teneat minister ampullam partem inferiorem, ira ut Sacerdos eam possit per aurem, seu manubriolum capere: recipiat item eandem manu sinistra, ut alteram statim ministret ampullam manu dextera. Offerat autem ambas cum oculis earum, non manus Sacerdotis, & cum debita reuerentia, saltem inclinando caput, nisi Sacerdos de maioribus exigat genuflexionem. sed & Sacerdos ipse proprius admoueat Calicem ampullis, ita ut neque gutta cadere queat super altaris mappam.

d *Eodem modo tenens Calicem.* Nondum ideo data est regula generalis iungendi manus. antequam aliquid benedicatur, quam habes numero sequenti; ut intelligas, excipi hunc casum à regula generali, ne Calix, in quo iam est vinum, periclitetur, amota manu.

e *Super ampullam aquæ.* Aqua, ut dicemus, significat populum, benedictioneque eget cum Cruce, ut Christo uniat; *Durand. lib. 4. c. 30.*

f *Parum aquæ: ita ex Liturgia Iacobi, & ex decreto Alex. 1. de cons. dist. 2. cap. Sacramentorum;* imò ex traditione Christi in vltima Cena, ut ait *Cypr. Epist. 63. ad Cecil.* tum, ut significetur fluxus sanguinis, & aquæ ex latere Christi, ex *Alexand. tum,* ut populus in Apocal. significatus per aquam, uniat Christo, ex *Cypr. tum,* ut fateamur in vna persona

Christi duplicem naturam, ex *Niceph. lib. 1. c. 53. tum,* ut significetur introitus in vitam æternam, ex *Ambros. apud S. Tho. q. 74. art. 7.*

Ex quibus illa quatuor patent, quæ in Antiphona: *O Sacrum conuiuium,* & cet. idest, ex duabus naturis Christus, memoria passionis eiusdem; gratia ex unione populi cum Christo; & pignus æternæ vitæ.

Quia vero pauci sunt electi, ideo etiam modicissimum aquæ vult infundi *Cont. Florent. in instruct. Armenorum:* & eo minus aquæ, quo vinum est debilius, ut in vinum citius conuerti queat, ante consecrationem, ut monet *Ar. lib. 10. c. 30.*

Hinc *S. August. 17. C. i. c. 20. colligit,* dandam esse Eucharistiam cum temperatis, & sobrijs epulis. potus enim cum aqua sobrietatem denotat apertissime.

g *Non facit signum Crucis.* Quia connotat solemnitatem: & sicut in fine Missæ Defunctorum non benedicatur populus; ita nec aqua, quæ eundem populum significat, ut diximus: vel aqua hoc loco significat, populum Purgatorij, qui iam est in gratia. *Melchior Huelamus de Cærimon. Missæ.*

* Si guttæ vini, aut aquæ dispersæ appareant intra Calicem, tunc vel circumactio vino Calicis uniantur, vel purificatorio abstergantur, ne in consecratione oriatur dubium, an sint ex consecratæ.

s *Imposita aqua in Calice, & finita Oratione prædicta, accipit manu dextra Calicem discoopertum, & stans ante medium Altaris, ipsum ambabus manibus h. eleuatum tenens, videlicet cum sinistra pedem, cum dextra autem nodum infra cuppam, intentis ad Deum oculis offert, dicens, i Offerimus tibi Domine, & c. qua Oratione dicta, facit signum Crucis cum Calice super Corporale, & ipsum in medio post Hostiam collocat, & palla cooperit: Deinde iunctis manibus super Altare positis, aliquantulum inclinatus dicit secreto, m In spiritu humilitatis, & c. Postea erectus, eleuans oculos, manusque expandens & statim iungens ante pectus n (quod semper facit, quando aliquid est benedicturus) dicit. o Veni sanctificator, & c. cum dicit, & benedic, p signat manu dextra communiter super Hostiam & Calicem, q sinistra posita super Altare.*

h *Eleuatum tenens.* Ita, ut cuppa Calicis non excedat oculos, neque sit infra os, ad differentiam eleuati Calicis consecrati.

i *Offerimus tibi Domine.* Habet *Durand. loco citat. cap. 30. ubi etiam indicat præcedentem: Suscipe S. Pater, & c. Oratione vero: Deus, qui hum. substantias & cet. est*

est S. Ambros. in Missa de Vigilia Natiuitatis Domini, cui addita fuit mentio vini & aquæ, & in hunc locum translata, vsuque recepta.

¶ *Post Hostiam collocat.* Antiquiores à latere Hostiæ collocabant Calicem. *Innoc. III. lib. 2. cap. 58.* testatur tamen *Durand. loco cit.* communiter suo tempore poni Hostiam inter Sacerdotem, & Calicem: Calix autem hoc loco cooperitur cautela potius gratia, quàm Mysterij, ait *Microl. cap. 10.*

¶ *In Spiritu humilitatis.* Meminere huius Orationis hoc loco *Steph. Eduens. c. 12.* & *Radulph. propos. 23.*

¶ *Quod semper facit.* Hoc intelligitur de manibus tantum, non de oculis eleuandis, qui post consecrationem defigendi sunt potius in Hostiam consecratam. * & item, quando vtraque manus est libera, nec earum altera est occupata ad Hostiam tenendam, seu Calicem: quod accidit paulo ante eorundem consecrationem. neque enim deponenda est Hostia vel Calix in eo casu, vt manus iungantur ad illud verbum, *benedixit*, manus autem iunctæ significant diuinitatem, & humanitatem Christi vnitas; vnde virtus emanat benedictionis. *Io. Serranus.*

¶ *Veni Sanctificator.* Habetur in *Ordine Romano.* * & in *Gallicano Ordine*, teste *Microl. cap. 11.*

¶ *Signat manu dextera.* Ante Canonem nullum inuenio apud antiquos signum Crucis super oblata fieri: & hoc loco puto mutatum esse ordinem. nam *Innocent. præd. capit.* docet, accipi patenam cum Hostia, & Calicem cum vino, facto super vtrumque distinctè signo Crucis à Celebrante. Hodie verò fit singillatim in deponendo vtroque; & deinde communiter fit vnum Crucis signum super vtrumque iam depositum in Altari, ad commemorandam Christi passionem, præter alias duas causas supra n. 3. allatas.

Ad formandas vero Cruces manu dextera, Regula fit iuxta peritiores Romæ

hac de re consultos, vt formentur duæ lineæ hoc modo, ✠ prout pingitur in Missali; non autè ✠ quatuor: & lineæ illæ puncta non excedant mensuram palmi communi manus: Item ex *Innoc. III. libro 5. cap. 1.* transuersa pars Crucis fiat manu quoque transuersa, non ea recta, qua ad abigendas a Calice muscas vtimur. Agit hac de re fusius Tydæus Bonamicus in proprio tractatu. Hoc idem *Leo IV. ad Episcop.* videtur docere; *Calicem*, ait, & *oblatam recta Cruce signate.* addit contra alium abusum: *non in circulo, & varicatione digitorum.* Idem docuit *S. Carolus in Actis Ecclesie sue part. 4. de Missæ Ceremon.* * vt nimirum transuersa manu pinguatur pars crucis transuersa, tam super Hostiam, quam super Calicem, & super vtrumque. in hoc autem ultimo casu ea pingi debet inter Hostiam, & Calicem, ita vt equaliter altè fiat crux à Calice ad Hostiam, & transuersè super oram anteriorem pallæ, quæ Calicem tegit, quod media esse solet inter Calicem, & Hostiam.

¶ *Sinistra posita super Altare.* *Innocent. lib. 4. cap. 10.* quia Christus per Altare significatus tribuit vim benedictionis. *Io. Serranus.*

Si facièda est oblatio populi, fiat dicto offertorio, ante oblationem Hostiæ. *Acta Mediolan. Eclesiæ. Iacobus in suo Compendio.* Eulogia dictæ fuerunt, & fermentum ad distinctionem azimi panis: quæ oblata distribuebantur in fine Missæ vice sacramentalis communionis. *Baron. An. 313.* Vfus autem colligendi oblationes in Syndone placet, & habetur in *Ord. Romano.* qui tamen Missas nouas celebrant, non possunt circuire Eccl. ad oblationem, ex *Decr. S. Congr. Trident. Conc. sess. 22.* neque in fine oblationis debet dari benedictio. An vero populus osculari debet celebrantis manum, seruetur locorum consuetudo. certè non in Missa Defunctorum.

6 Tum iunctis ante pectus manibus, accedit ad cornu Epistole, vbi stans ministro aquam fundente, & lauat manus, id est, extremitates digitorum pollicis & indi-

indicis, dicens Psalmum, t Lauabo inter innocentes, cum Gloria Patri, &c. qui versus, Gloria Patri, u pratermittitur in Missis Defunctorum, & in Missis de Tempore à Dominica de Passione vsque ad Sabbatum sanctum exclusiue.

r Ministro aquam fundente. Eleuato prius ab eodem paululum ab Altari manutergio, vt Sacerdos illud capere queat: & tenente peluiculam in sinistra, ampullam aquæ in dextra, cum osculo ampullæ & debitis reuerentijs fundit aquam; reposita deinde ampulla aquæ cum alia vini in loco suo, manutergium plicabit.

f Lauat manus, ait Dionys. de Eccles. Hier. cap. 3. lauatio, quæ summis, siue extremis digitis adhibetur coram sanctissimis signis, obseruatur, quasi coram Christo spectante omnes occultissimas nostras cogitationes, & summarum partium expiationem, &c. Itaque in signum fit puritatis animarum, Clem. lib. 8. Constitut. Apost. capit. 11. vt puri accedamus, ait Cyrill. Hierosolym. Catech. 5. Mystagog. exter-

git à tactu communium manuum, & terreno pane, Ordo Roman. de Offic. Missæ, & Rab. lib. 1. in fine. A veniali, & peccatorum reliquijs emundat, ex Sancto Thoma tertia part. quest. 83. artic. 5. ad primum.

t Lauabo inter innocentes manus meas, Habetur in Liturgia Sancti Petri Græcæ citat Sanctus Germanus in Theoria rerum Eccles. hæc eadem verba, cum agit de hac digitorum ablutione. Ad Vers. Gloria Patri, qui potest dici, cum reditur, in medio Altaris, caput inclinatur.

u Pratermittitur, &cet. Vide quæ diximus p. 1. tit. 8. num. 1. pag. 17. neque illius loco dicendus est Vers. Requiem; quod aliqui scripsere.

7 Celebrans lotis manibus eas tergit, & illis ante pectus iunctis reuertitur ad medium Altaris, vbi stans, oculos quoque ad Deum eleuans, & statim demittens, manibus iunctis super Altare, aliquantulum inclinatus dicit secreto, Orationem, x Suscipe sancta Trinitas, &c. Qua dicta, manibus hinc inde extensis, & super Altare positis, osculatur illud in medio: tum iunctis manibus ante pectus, demissisque oculis ad terram, à sinistra manu ad dextram vertit se ad populum, & versus eum extendens, & iungens manus, dicit voce aliquantulum elata, y Orate fratres, & secreto prosequens, vt meum ac vestrum sacrificium, & cet. z perficit circulum, reuertens iunctis manibus ante pectus à manu dextra ad medium Altaris. Et responso à ministro, vel à circumstantibus, a Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis, & cet. (alioquin per seipsum, dicens: Sacrificium de manibus meis) ipse Celebrans submissa voce dicit, Amen, & manibus ante pectus extensis, vt sit ad Orationem, stans in medio Altaris versus librum dicit absolute sine, Oremus, & sine alia interpositione, Orationem, vel b Orationes secretas. Cum dicit, Per Dominum, iungit manus: cum dicit, Iesum Christum, caput inclinat, quod facit in prima Oratione, & in ultima, si plures sint dicendæ.

x Suscipe sancta Trinitas. Hanc habent precem Steph. Eduens. cap. 12. & Microlog. cap. 11. non ex aliquo Ordine, inquit, sed Eccles. consuetudine. Inclinationem Innocen. III. lib. 2. cap. 60. non tamen Innocen. meminit harum quinque Orationum: quas post Innocen. additas fuisse ideo putat Bellarm. lib. 2. de Missa c. 17. in medio Altaris nunc orat Sacer-

dos, Dionys. de Hier. Eccles. cap. 3.

y Orate fratres. Leo Papa instituit; ex Raduph. prop. 23. sed de eo meminit Sother. de cons. dist. 1. hoc quoque & Chrysostom. 10. in 2. epist. ad Cor. vt notat Durant. lib. 2. de rit. cap. 29. Reliqua cum silentio dicuntur; & cum paratur consecratio tacite precari Sacerdotem docet S. Clem. lib. 8. Constit. Apost. 12.

Ore-

Oremus, dicitur versus Altare: *Orate fratres*, versus populum: quia hic alloquitur Sacerdos populum tantum, non autem seipsum. *Durand. libro 4. capit. 32.*

2 *Perficit circulum*. A dextra, vt antiqui loquuntur, ad sinistram Altaris; quia sinistra tristitiam sonat, & iam passioni Christi appropinquat magis Sacerdos. *Circuiui*, ait Dauid, & *immolauit*. *Psalm. 26.* ostendit etiam, se esse in sinistra, id est, peccatorem, pro quo orari petit, *Durando libro 4. cap. 14.* Ad litteram dici potest, perfici circulum, vt conuertat se Sacerdos ad librum, ad quem semper se vertit, ex-

cepto vnico casu, ante Offertorium, quod à Choro cantabatur.

a *Suscipiat Dominus*, &c. Paulo diuersam hanc partem habet *Remigius Antisiodor. in expositione Missæ*. hanc ipsam *Durand. lib. 4. cap. 32.*

b *Orationes secretas*. Explicauimus supra 1. part. tit. 12. pag. 34. * Dicit eas Sacerdos, in medio versus librum, hoc est, conuersus ad librum, non recedens à medio. Hinc patet, aptandum esse librum, prope corporale, vt commodius legatur; non autem relinquendum eo loci, in quo lectum est Euangelium, licet hac de re taceat Rubrica.

8 Peruento autem in conclusione vltimæ Secretæ ad verba illa, *Per omnia secula seculorum*, exclusiue, Sacerdos stans in medio Altaris, c depositis super eo manibus hinc inde extensis, dicit conuenienti & intelligibili voce Præfationem. Cum dicit, *Sursum corda*; eleuat manus hinc inde extensas vsque ad pectus, ita vt palma vnus manus respiciat alteram. Cum dicit, *Gratias agamus Domino*, iungit manus: cum dicit, *Deo nostro*, oculos eleuat, & statim Cruci caput inclinat. Responso, *Dignum, & iustum est*, & eleuatis & extensis vt prius manibus, prosequitur Præfationem propriam, vel communem, vt tempus requirit. Cum dicit, *Sanctus*, iunctis ante pectus manibus, & inclinatus voce mediocri prosequitur, ministro interim paruam e campanulam pulsante. Cum dicit, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, &c. erigit se, & f signum Crucis sibi producit à fronte ad pectus.

c *Depositis super eo manibus*. Vt omnem cogitatum temporalem deponat, & exercitio bonorum operum aditum sibi faciat ad eleuationem cordis, *Durand. d. cap. 32.*

d *Intelligibili voce*, *Per omnia secula seculorum*. Vt assentiat populus, & confirmet sua voce, *Amen*. quæ Sacerdos secreto Deum precatus est, ex *Ordine Roman. & Microlog. cap. 7.*

De Præfatione egimus supra prima part. tit. 12. pag. 34. Ritus etiam patent ex supradictis: nam quadrant singulis verbis eiusdem Præfationis. non vertit se Sacerdos ad, *Dominus vobiscum*, quia intentus est totus nunc ad sacrificium, vt supra diximus, ex *Amalar. libr. 2. cap. 9.* lege supra titul. 5. num. 1. pag. 107. neque iungit manus ad, *Per Christum Domi-*

num nostrum.

e *Campanulam pulsante*. Ter cum aliqua distinctione, tum in laudem Dei, ter sancti: tum ad excitandos astantium animos ad proxima mysteria. qua de re diximus in prima p. tit. 20. pag. 62.

f *Signum Crucis sibi producit*. De hoc signo in fine Præfationis *Honor. in Gemma libro 1. cap. 42.* quia, inquit, *signum Christi recipere se profitetur*, cui mox in imagine, hoc est, representatiue, per Canonem contradicitur. Canon enim, addit ille, *Christi passionem proximi designat*. Sed sicut Hymnus primus Angelicus finitur cū signo crucis, eodemque modo Symbolum, ita & alter hic Hymnus item Angelicus, non alio modo terminandus est, quàm adhibito signo Crucis, & manuum iunctione in fine.

9 In Missa solemnī dicto, Oremus, Diaconus, & Subdiaconus g accedunt ad Altare in cornu Epistola, Diaconus amouet Calicem, si est in Altari, vel, si est in Credentia, vt magis decet, accipit eum de manu Subdiaconi, qui illum cum Patena & Hostia, coopertum palla & velo h à collo sibi pendente, i manu sinistra tenens, & alteram manum superponens velo; ne aliquid decidat, de Credentia l detulit, m comitatus ab Acolytha ampullas vini & aqua portante; ipse Diaconus Calicem detegit, & dat n Patenam cum Hostia Celebranti, osculando eius manum: Subdiaconus extergit Calicem purificatorio, Diaconus o accepta ampulla vini de manu Subdiaconi, imponit vinum in Calice, Subdiaconus interim p ampullam aqua ostendens Celebranti, dicit, Benedicite pater reuerende, qui factu versus eam signo Crucis, dicit Orationem, Deus qui humane, &c. interim Subdiaconus infundit paulum aqua in Calicem, Diaconus illum Celebranti dat, & pedem Calicis tangens, seu brachium dextrum Celebrantis sustentans, q cum eo dicit, Offerimus tibi Domine, &c. quem postea positum in Altari, vt supra, palla cooperit. Subdiacono deinde stanti in cornu Epistola r ponit in dextra manu Patenam, quam l cooperit extremitate veli ab eius humero pendente; qui vadit post celebrantem ante medium Altaris, & facta genuflexione, ibi stat, sustinens eam eleuatam vsque ad finem Orationis Dominicæ, vt dicitur. In Missis autem Defunctorum, & inferia sexta Parasceues r Patena non tenetur à Subdiacono.

g Accedunt ad Altare. Facta prius in locis suis post Celebratē genuflexione.

h A collo sibi pendente. Indicat Ordo Romanus, & vocat Sydonem in collo ligatam. deponitur autem velum paruū Calicis, & relinquitur super Credentiam, vt expeditius portetur Calix.

i Manu sinistra tenens. Manu nuda, nō autem cum velo pendente ab humeris, si verē in sacris est Subdiac. vt par est.

l Detulit. Per breuiorem viam defertur Calix ad Altare; & munus Subdiaconi est ferre Calicem in sinistra, quæ est vita præfens, ex vetusto Codice de Missa, apud Hittorpium. Item eiufdem est parare Calicem, Innocent. lib. 2. cap. 58.

m Comitatus ab Acolytha. Qui tamen Subdiaconum sequitur, non præcedit; neque ab alio quam vno ex prædictis duobus.

n Patenam cum Hostia. ita Ex Cōc. Anchyritano, seu Ancyrano 50. dist. presbyteros. datur autem cum osculo manus Celebrantis, & prius Patenam.

Si adsint particule consecrandæ pro communiōe solemnī, delata Pixide ad Altare paulo ante Subdiaconum à Cæremoniario, seu Sacrista, eā Diaconus aperit, & collocat super Corporale, antequā

tradat patenam Celebranti, & eandem eleuat parumper, ex Cærem. Episc. lib. 2. cap. 29. dum Celebrans Hostiam offert; qua deposita, & ipse deponit Pixidem, cooperit, & collocat post Calicem, vt supra.

o Accepta ampulla vini de manu Subdiaconi. Hoc est, Diaconus manu sinistra Calicem per nodum tenens, accipit ampullam vini de manu Subdiaconi, qui eādem accipit de manu Acolytha (vterque vero accipit sine osculis, nec ampullæ, nec manuum) & infundit vinum in Calicem. Diaconi enim est componere Calicem in Altari, Innocent. prædicto c. 58.

p Ampullam aqua. Hanc accipit ab Acolytha sine osculis Subdiaconus, & parum inclinatus ostendit Celebranti. olim aquam ipsam Celebranti tradebat infundendam ab eodem, ex Innoc. loco nunc citato: nunc ipse infundit.

q Cum eo dicit, Offerimus. Habet Durand. prædicto c. 30. neque Sacerdotibus licet de mensa Domini tollere Calicem, nisi eis tradatur à Diacono, Isidor. lib. 2. de Eccles. off. c. 8. Verbum, Offerimus, conuenit duobus saltem, & ideo Diaconus idem dicit cum celebrante.

r Ponit in dextra manu Patenam. do-

cet

et *Vet. Codex de Missa*, poni in spem vitæ æternæ post Calicem huius vitæ, in sinistra ab eodem ministro delatum; dextera enim vitam æternam designat, & patena rotundam æternitatem indicat. *Durand. cap. 30.* Subdiacono, non alijs, datur tenenda, ex *Innoc. cap. 59.*

† *Cooperit extremitate Veli.* Ex decreto Siluerij Papæ, ait *Petrus de Ruiz in suo Cæremoniali.* quia mysteria adhuc sunt

regenda, *Hugo Victor. de offic. Eccles. lib. 2. cap. 23.* vel quia latibulum significat discipulorum prope passionem, *Innocent. cap. 59.* Pars verò interior patenæ Subdiaconum respicere debet. ea enim est nobilior, vt patet.

† *Patena non tenetur.* Ritus latitiam, connotans de æterna vita, quod paulo ante adnotauimus, in patena velata, non conuenit Defunctorum Missis.

10 *Dicto, Veni sanctificator, vt supra, Celebrans ministrante Diacono nauiculam, & dicente, Benedicite pater reuerende, ponit incensum in Thuribulum, u dicens, Per intercessionem, &c. vt in Ordine Missæ. Deinde accepto Thuribulo per manum Diaconi, nullam tunc faciens Cruci reuerentiam, x incensat oblata, y ter ducens Thuribulum super Calicem & Hostiam, simul in modum Crucis, & ter circum Calicem & Hostiam, scilicet bis à dextera ad sinistram, & semel à sinistra ad dexteram, (Diacono interim pedem Calicis tenente manu dextra) dispensans verba in qualibet incensatione hoc modo, In prima incensatione, Incensum istud, In secunda, à te benedictum, In tertia, ascendat ad te Domine, In quarta, & descendat super nos, In quinta & sexta, misericordia tua. Deinde facta reuerentia, z incensat Crucem, & Altare, vt dictum est supra, assistente eodem Diacono, interim dicens, a Dirigatur Domine oratio mea, &c. & cum incensatur Crux, Diaconus b amouet Calicem ad partem Epistolæ, & incensata Cruce reponit in loco suo. Cum reddit Thuribulum Diacono, dicit, Accendat in nobis, &c. & incensatur ab eo: deinde Diaconus c incensat Chorum, & postremo Subdiaconum tenentem Patenam; & ipse Diaconus incensatur a Thuriferario, & Thuriferarius postea incensat Acolytos, d & populum. Celebrans postquam incensatus fuerit, lauat manus, e ministrantibus Acolytis ampullam aquæ cum peluicula, & manutergio.*

u *Dicens, Per intercessionem.* Ter imponit incensum, & semel illud benedicit in Thuribulo, ita vt ad verbum, benedicere, manu dextera producat signum Crucis super Thuribulum fumigans. Diaconus, & Thuriferarius ministrant, vt initio Missæ.

x *Incensat oblata.* Leo Papa Primus dicitur Auctor incensationis oblatorum in memoriam Christi, ex *Radulph. propof. 23.* nec vbique antea erat in vû, ex *Microl. cap. 9.* Ordo tamen Romanus habet hunc ritum, de quo & eiusdem causis supra tit. 4. pag. 93. * & Diaconus in hac incensatione retineat pedem calicis dextra manu, ne cadat. *Cærem. Episcop. lib. 1. cap. 9. cum Missali.*

y *Ter ducens Thuribulum, &c. ita Innoc. III. libr. 2. cap. 57.* quo designari dici-

tur triplex vnctio Mariæ, item, vt Thuris & Crucis virtute malignus hostis effugiat, *Durand. cap. 31.* in modum Crucis, & in modum Coronæ fit incensatio, vt ex passione Christi ad Coronam Trinitatis fiat transitus. *Idem ibidem.* Crux autem fit etiam in hoc casu, non veluti per quatuor puncta, vt *Crassus libr. 1. cap. 47. docuit,* sed super Calicem, & Hostiam, inquit *Rubrica* in modum Crucis. neque demittendum est Thuribulum, sicut in circulis sequentibus, in quibus Thuribulum depressius ducitur, ita vt circumeat Calicem. Dexteram hoc loco & sinistra celebrantis intellige. notat *Melchior Huelamus de cæremonijs Missæ,* sexies incensari oblata; quia ante sex dies Paschæ iuit Iesus Bethaniam: bis circum Calicem, & semel conuerso circulo; quia redijt

rediit Hierusalem ad ramos palmarum, & de Hierusalem rediit in Bethaniam. quæ, licet minutiora sint, non sunt contemnenda tamen.

z Incensat Crucem. Non Sacramentum, nisi sit expositum, & tunc genibus flexis in supremo gradu, vt dicemus infra.

a Dirigatur Domine Oratio mea, &c. hoc idem apud Alcuin. capit. de celebrat. Missæ habetur.

b Amouet Calicem. Non extra Corporeale, si capax est. Subdiaconus autem in tota hac incensatione nihil se mouet. Thuriferarius, deposita nauicula super credentia, amouet de Altari, & reportat librum, quando opus est, nisi adsit Assistens.

c Incensat Chorum. Comite Thuriferario, qui præcedit; & incensantur omnes; quia Christus communicat alijs odorem suum, *S. Thom. 3. part. quest. 83. artic. 5.* & quia, quæ fecit Sacerdos, pertinent ad omnes. *Durand. cap. 31.* Item Thurificatio repræsentat diffusionem gratiarum spiritualium in capite, & ab eo ad membra. *Idem lib. 4. cap. 4.* in Choro autem incensandi stare debent quasi extra stallum, neque illi indecore inniti; se mutuo inuident, antequam quilibet incensetur à Diacono, *Cærem. Episc. lib. 1. cap. 23.* in quo fufius præscribitur ordo incensandi Clerum.

Facit ad rem nostram hic ordo, (nam de Canonicorum, & maiorum incensatione vide *cit. loco Cæremoniale Episcoporum*) quod nimirum Celebrans, nullo maiore præfente, cui triplex ductus thuribuli debeat, triplici ductu incensandus erit; eo præfente, duplici tantum ductu: Diaconus, Subdiaconus, & alij parati, duplici ductu; Sacerdotes in choro vnico ductu, cæteri sine mora. inclinabit caput, qui incensat, ante & post, iisdem vsque ad sacerdotes inclusiue, nisi ita multi sint, vt incensatio finiri non possit

ante finem Præfationis. Diaconus incensabit omnes de Clero, exceptis Acolythis, quos stantes apud Credentiam incensabit Thuriferarius ante laicos de populo. Domini locorum minorum, de quibus in Cæremoniali prædicto nulla fit mentio, seu Magistratus, incensari poterunt à Thuriferario duplici, vel vnico ductu, pro qualitate personarum; ij videlicet, quibus proprium scamnum, seu sedes ab alijs distincta parari solet. consuetudo locorum laudabilis in his attendi solet, ad pacem tum cleri, tum laicorum conseruandam in toto incensationis ordine, & ritu.

d Et populum. incensat ter, primo in medio, deinde versus latus Epistolæ, quod est dextrum populi, vbi mares diuisi à feminis stare solebant, & solent in Cathedralibus Mediolanensis, & alijs, ex decreto S. Caroli; tertio versus latus aliud, cum honoris significatione, ante & post, à Thuriferario adhibita. ter autem ex communi vsu, vt adsit Thuriferarius in tempore pro incensando Sacramento in eiusdem elevatione; & vt significetur diffusio gratiæ Christi in populum in nomine Trinitatis. stabit autem Thuriferarius incensans populum in medio presbyterij, vel ferè à latere Euangelij, si expositum est in Altari Sacramentum, ne eidem terga vertat.

e Ministrantibus Acolythis. Cum reuerentijs debitis, & cum quasi osculis ampullæ & manutergij, ante, & post; sed stantes Acolythis, non genuflexi, ministrant.

Ad, *Orate fratres*, Subdiaconus respondeat; *Suscipiat, &c.* & Celebrans tardius dicat secretas Orationes, vt Diaconus opportuno tempore redire queat ad dicendum, *Sanctus, &c.* cum eodem. Cæremoniarius interim assistat libro, & folia vertat, quandiu Diaconus abest, nisi adsit Assistens.

II Cum dicitur, Præfatio, Diaconus, & Subdiaconus stant retro post Celebrantem: & paulo antequam dicatur, Sanctus, & accedunt ad Altare, vbi g cum Celebrante hinc inde dicunt, Sanctus, & quæ sequuntur vsque ad Canonem. Deinde Diaconus accedit ad sinistram Celebrantis; et h assistens dum dicitur, Canon, Gauant. Rubr. Miss. H nisi

nisi alius Sacerdos assistat, quia tunc ipse staret ad dexteram aliquantum post Celebrantem. Subdiaconus vero tunc stat post Celebrantem.

f *Accedunt ad Altare*. Facta in locis suis post celebrantem genuflexione; quâ rursus faciunt, dicto ab eisdem ultimo. *Osanna in excelsis*: addita fuit sequens Rubrica in Missali Romæ edito 1621. sine maiorum auctoritate; nimirum; si Subdiaconus non tenet patenam cum Diacono accedit ad Altare, ubi dicunt, Sanctus, &c. quod monuisse sit satis.

g *Cum celebrante dicunt*. Hymnum, Sanctus, &c. Sacerdos ipse cum alijs necessario debet dicere, ne se ipsum sua prece videatur priuasse, qui & suas voces, & aliorum Angelicis laudibus admitti deprecatus est in Præfatione, ut ait *Microl. cap. 11.*

Benedictus qui venit, &c. non cantatur à Choro, nisi post depositionem Calicis, *Ceremon. Episc. lib. 2. c. 8.* etiam in Missis Defunctorum; quod obseruatur in Capella Papali.

h *Assistens*. Non tenet manus iunctas, sed folia Missalis vertit, & indicat quæ sunt dicenda à Celebrante.

Ad, *Sanctus*, campanas maiores pulsare conuenit, sicut in Missa priuata campanula parua; quam pulsant aliqui etiã in Missæ solemni; & placet per alterum ex Acolythis, ut moneantur ij, qui maiores pulsare debent campanas, & tempus ignorant eas pulsandi, quia longius absunt. Vide p. 1. tit. 20. pag. 62.

De Canone Missæ vsque ad Consecrationem. VIII.

1 *Inita Præfatione, ut supra, Sacerdos stans ante medium Altaris, versus ad illud, aliquantulum eleuat manus, oculisque eleuatis ad Deum, & sine mora deuote demissis, ac manibus iunctis, & super Altare positis, profunde inclinatus incipit Canonem, secreto dicens: i Te igitur, &c. ut in Ordine Missæ. Cum dicit, uti accepta habeas, & benedicas, prius osculatur Altare in medio, deinde erigit se, & stat iunctis manibus ante pectus. Cum dicit, Hac dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, dextra manu signat ter communiter super Hostiam, & Calicem. Deinde extensis manibus ante pectus, prosequitur, In primis quæ tibi offerimus, &c.*

Actio prima in Canone quinque actus complectitur, manuum, & oculorum eleuationem; oculorum demissionem; manuum iunctionem; & earundem super Altare positionem. in primo quinario numero venerare Christum in Cruce quinque plagis vulneratum: & nota ex Rubrica propria in Ordine Missæ, ne discordare videatur à generali: quod ad primum gestum, prima quoque verba, *Te igitur*, sunt pronuntianda: neque dari debet gestus sine voce, qui alioquin esset inconcinuus. extendens dicit, iungens dicit, eleuans dicit. sunt participia cum verbis simul, in Ordine Missæ, & sic concordantur Rubricæ.

i *Te igitur*. Crucifixus solet imprimi initio Canonis, ait *Honor. in Gēma lib. 2.*

capit. 103. ut statim passio Christi oculis cordis ingeratur. prima quoque littera, T, est figura Crucis Christi. *Innocen. III. lib. 3. cap. 2.* Auctor autem principij Canonis dicitur esse *S. Clem. à Radulph. proposit. 23.* Vide, quæ diximus in 1. part. tit. 12. num. 5. pag. 35. ubi de nomine, auctoribus, & partibus Canonis non pauca. Hoc loco ritus & Cæremoniæ in primis sunt examinandæ, & eæ quæ sunt ita propriæ Canonis, ut in alia parte Rubricarum hætenus proprium non habuerint locum. Sensem litteralem difficiliorum verborum afferemus infra cum Misterijs.

l *Cum dicit hæc dona, &c. Ex responsō Zachariæ S. Bonifacio Maguntino fiunt hic tres Cruces. S. Anselm. libro de Sacram. ait: vna Cruce duo simul sanctificen-*